

POSTANOWIENIE

Dnia 2 kwietnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosław Bączyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Antoni Górski

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa

przeciwko K. I. Spółce z o.o. w S.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 2 kwietnia 2009 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od postanowienia Sądu Okręgowego w G.

z dnia 31 stycznia 2008 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie.

Uzasadnienie

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił zażalenia powoda na postanowienie Sądu Rejonowego w S. z dnia 2 sierpnia 2007 r. o odrzuceniu pozwu Skarbu Państwa, wniesionego przeciw spółce K. I. Sp. z o.o. Powód żądał usunięcia niezgodności między stanem prawnym nieruchomości, ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym przez wykreślenie w dziale II księgi wieczystej KW nr [...], prowadzonej przez Sąd Rejonowy w S., spółki K. I. Sp. z o.o., wpisanej do tej księgi jako jedyny użytkownik wieczysty i właściciel budynku, i wpisania w jej miejsce Skarbu Państwa jako jedynego użytkownika wieczystego i właściciela budynku. Według powoda, stan taki powstał na skutek zawarcia dwóch kolejnych umów: umowy z dnia 18.09.1992 r., przenoszącej na spółkę K. I. Sp. z o.o. udział 41/100 w prawie użytkowania wieczystego gruntu i prawie własności budynku, umowy z dnia 27.05.1993 r., przenoszącej na spółkę K. I. Sp. z o.o. udział 59/100 w prawie użytkowania wieczystego gruntu i prawie własności budynku. Tymczasem pozew i wyrok, wydany w zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w G. sprawie o sygn. IC .../97, dotyczyły wyłącznie stanu ujawnionego na skutek umowy z dnia 27.05.1993 r., obejmującej sprzedaż 59/100 udziału w prawie użytkowania wieczystego i prawie własności budynku. Poprzednia sprawa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym toczyła się z powództwa G. L. w S. przeciwko Syndykowi Masy Upadłościowej „L. Sp. z o.o.” w S. i K. I. Sp. z o.o. Został w niej wydany prawomocny wyrok oddalający powództwo. Zdaniem Sądu wyrok ten powodował powstanie stanu powagi rzeczy osądzonej również w odniesieniu do Skarbu Państwa, który uzyskał legitymację w niniejszym procesie jako nabywca mienia zlikwidowanego przedsiębiorstwa G. L. na podstawie art. 49 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych. Sąd Rejonowy uznał, że założenie, iż art. 49 ustawy z dnia 22 lutego 1981 roku nie reguluje problematyki przejęcia długów przedsiębiorstwa nie jest równoznaczne z przyjęciem tezy o wyłączeniu odpowiedzialności Skarbu Państwa za ewentualne długi, gdyby doszło do zlikwidowania przedsiębiorstwa przed zaspokojeniem wierzycieli. Sąd ten powołał się m.in. na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1992 roku, III CZP

106/92, OSNC 1993/1-2/6. Ostatecznie uznał, że w okolicznościach rozpatrywanej sprawy, wobec nieodpłatnego nabycia aktywów przedsiębiorstwa państwowego „G. L.”, jak również wobec możliwości ewentualnego przejęcia odpowiedzialności za jego zobowiązania (pasywów), Skarb Państwa stał się w dniu 23 sierpnia 2006 r. następcą prawnym „G. L.” w zakresie przejętego mienia. W konsekwencji wyrok Sądu Wojewódzkiego, zdaniem Sądu, wiąże także Skarb Państwa, a powaga rzeczy osądzonej obejmuje także i ten podmiot. Sąd Okręgowy ograniczył się do stwierdzenia, że w sprawie występuje stan powagi rzeczy osądzonej, bowiem w obu sprawach zachodzi tożsamość stron i przedmiotu postępowania. Zdaniem Sądu Okręgowego, tożsamość stron ma miejsce także wówczas, gdy w sprawie występują następcy prawni osób z poprzedniego postępowania lub inne osoby objęte skutkami powagi rzeczy osądzonej.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. i art. 397 § 2 k.p.c. poprzez bezzasadne przyjęcie, że zachodzi tożsamość przedmiotu rozstrzygnięcia i tożsamość stron procesowych w sprawie niniejszej oraz w zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w G. Wydział I Cywilny z dnia 12 listopada 1998 r. sprawie o sygn. I C .../97, a w konsekwencji - bezzasadne przyjęcie, że pozew wniesiony przez Skarb Państwa w sprawie niniejszej był niedopuszczalny i jako taki podlegał odrzuceniu. Podnoszono też zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 397 § 2 k.p.c. poprzez nierozpoznanie przez Sąd Okręgowy zarzutu częściowego braku tożsamości przedmiotu rozstrzygnięcia w sprawie o sygn. I C .../97 i w sprawie niniejszej, zawartego w zażaleniu powoda na postanowienie Sądu Rejonowego w S. o odrzuceniu pozwu z 2 sierpnia 2007 r. Zdaniem powoda, brak tożsamości roszczenia z rozpoznawanej sprawy i roszczenia ze sprawy o sygn. I C .../97 w zakresie wpisu do księgi wieczystej dotyczącego udziału 41/100 w prawie użytkowania wieczystego gruntu i własności budynku jest oczywisty. W tej sytuacji odrzucenie pozwu w całości, z uwagi na rzekomą tożsamość roszczenia dochodzonego w sprawie niniejszej z roszczeniem dochodzonym w sprawie o sygn. IC .../97, było rozstrzygnięciem oczywiście błędnym przynajmniej w części, tj. co do udziału 41/100 w prawie użytkowania wieczystego i prawie własności budynku. Ponadto w związku z treścią art. 49 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych,

skarżący jest zdania, że Skarb Państwa był sukcesorem likwidowanego przedsiębiorstwa państwowego jedynie w zakresie własności i innych praw majątkowych. Zarzucił wreszcie, że Sądy obu instancji w ogóle nie odniosły się do twierdzenia, że powaga rzeczy osądzonej nie obejmuje sporu dotyczącego wpisu do księgi wieczystej w części obejmującej udział 41/100 w prawie użytkowania wieczystego, co uzasadnia również zarzut naruszenia stosowanego odpowiednio w postępowaniu zażaleniowym art. 378 § 1 k.p.c.

Skarżący wnosi ostatecznie o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i jego zmianę poprzez uwzględnienie w całości zażalenia powoda na postanowienie Sądu Rejonowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga zarzut naruszenia przepisu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., polegający, zdaniem skarżącej, na bezpodstawnym odrzuceniu pozwu z uwagi na występujący stan powagi rzeczy osądzonej. Zgodnie z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., sąd odrzuci pozew jeśli o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami sprawa jest w toku albo została już prawomocnie osądzona. Wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami (art. 366 k.p.c.). Powaga rzeczy osądzonej występuje w zakresie przedmiotowym i podmiotowym, określonym wydanym wyrokiem.

W judykaturze i literaturze zgodnie się podnosi, że przedmiotowa granica powagi rzeczy osądzonej pozwala określić tożsamość roszczeń występującą w różnych sprawach. Decydująca jest w tych wypadkach nie tylko tożsamość przedmiotu (por. post. SN z 30 stycznia 1969 r., II CZ 212/68, OSPiKA 1969, nr 9, poz. 202), ale i tożsamość podstawy faktycznej (por. orz. SN z 9 czerwca 1971 r., II CZ 59/71, OSNCP 1971, nr 12, poz. 226, OSP 1972, nr 10, poz. 119; por. także orz. SN z 28 maja 2002 r., I PKN 250/2001, MoP 2002, nr 17, s. 774). Dla tożsamości roszczeń wymagana jest nie tylko identyczność podstawy faktycznej, ale i prawnej (orz. SN z 22 kwietnia 1967 r., I CR 570/66, OSPiKA 1967, nr 7–8, poz. 158 z ; wyrok SN z 12 czerwca 2001 r., II UKN 405/2000, OSNP 2003, nr 5, poz. 131, wyrok SN z dnia 13 kwietnia 2007 r., I CSK 479/06, nie publ.).

W sprawie o sygn. I C .../97 podstawą rozstrzygnięcia sporu był jedynie stan ujawniony na podstawie umowy 27 maja 1993 r. dotyczącej sprzedaży 59/100 udziału w prawie użytkowania wieczystego i w prawie własności budynku. Tymczasem nie było przedmiotem rozpoznania we wskazanej wyżej sprawie okoliczności związane z umową z dnia 18 września 1992 r. Okoliczność ta nie była brana pod uwagę przez Sąd w zaskarżonym orzeczeniu. Nie ulega wątpliwości, że dwie różne podstawy żądania w sprawie I C .../97 oraz w niniejszej mogą oznaczać, że uzasadniony będzie zarzut braku tożsamości roszczeń w postępowaniach. Zwrócić należy uwagę na inny aspekt, choć też związany z powagą rzeczy osądzonej, tj. na uprawnienie Skarbu Państwa do wytoczenia powództwa, które jest niezależne od uprawnień przysługujących zlikwidowanemu G. L. Jeśli przyjąć, że zmienia się w takiej sytuacji podstawa prawna roszczenia, nie będzie zachodziła wówczas negatywna przesłanka postępowania. Poczynione uwagi dotyczą tylko przedmiotowych granic powagi rzeczy osądzonej. W dużej mierze na tym zarzucie skupia się skarga kasacyjna.

Skarżący zarzucił także naruszenie art. 199 § 1 pkt k.p.c. w związku z naruszeniem podmiotowym powagi rzeczy osądzonej. Należy zauważyć, że Sąd Najwyższy w licznych orzeczeniach dał wyraz stanowisku, zgodnie z którym, obejmuje ona oprócz samych stron występujących w zakończonym postępowaniu — także ich następców prawnych. Sąd w tym składzie podziela to stanowisko. Nie ma wątpliwości, że powaga rzeczy osądzonej występuje w stosunku do nabywcy rzeczy spornej w toku procesu (por. orz. SN (7) z 5 maja 1951 r., ŁC Prez. 685/50, OSN 1952, Nr 1, poz. 3, orz. SN z 10 kwietnia 1963 r., III CR 26/63, OSPiKA 1964, nr 7–8, poz. 134, tamże; uchwała SN z 27 lipca 1989 r., III CZP 68/89, nie publ.), ale także m.in. co do spadkobierców. Nie ma znaczenia, czy sukcesja taka ma charakter uniwersalny czy syngularny. Chodzi jedynie o to, by dotyczyła ona prawa, które w wyniku następstwa przeszło na inny podmiot. Istotne więc dla sprawy jest to, czy można mówić, że między G. L. a powodem w niniejszej sprawie doszło do następstwa w zakresie objętym przedmiotem postępowania. Warto zaznaczyć, że na zagadnienie następstwa prawnego w zw. z art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 112, poz. 981 ze

zm.) zwrócił uwagę SN w wyroku z dnia 22 lutego 2006 r., sygn. akt III CSK 4/06, Biul. SN 2006/4.

Powód zarzucił także naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. Zgodnie z tą regulacją, na sądzie odwoławczym spoczywa obowiązek rozważenia wszystkich podniesionych w zażaleniu zarzutów i wniosków, a także obowiązek brania pod rozwagę, w granicach zaskarżenia, wszystkich naruszeń, prawa materialnego popełnionych przez sąd pierwszej instancji, niezależnie od tego, czy zostały wytknięte w apelacji (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 21 sierpnia 2003 r. III CKN 392/2001 OSNC 2004, nr 10, poz. 161, i z dnia 4 października 2002 r. III CZP 62/2002, OSNC 2004, nr 1, poz. 7). W sprawie Sąd Okręgowy całościowo podzielił stanowisko Sądu Rejonowego. Uwagi Sądu w zasadzie sprowadzają się do stwierdzenia, że Skarb Państwa jest następcą prawnym przedsiębiorstwa państwowego G. L. Dodał też, że z treści pozwu oraz z zażalenia nie wynika by w sprawie zaistniały nowe okoliczności faktyczne. W rozstrzygnięciu brak jakichkolwiek rozważań w zakresie wyżej wskazanym, a to o tożsamości roszczenia pod względem faktycznym i prawnym.

W tych okolicznościach usprawiedliwiony był zarzut naruszenia art. 378 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Przepis ten nakłada bowiem na Sąd drugiej instancji obowiązek rozpoznania wszystkich zarzutów mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Strona powodowa w zażaleniu zakwestionowała zaś między innymi zastosowanie przez Sąd pierwszej instancji art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., zarzucając błędną ocenę, co do występowania w sprawie tożsamości podmiotowej i przedmiotowej roszczenia zgłoszonego w sprawie z tym rozpoznawanym w sprawie I C .../978. Na marginesie tylko można dodać, że Sąd drugiej instancji nie powołał też żadnego przepisu prawa, poza art. 385 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c., co mogłoby pozwolić na rekonstrukcję toku myślowego Sądu.

Z tego względu skarga kasacyjna podlegała uwzględnieniu i zaskarżone postanowienie zostało uchylone na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Wymaga jednocześnie podkreślenia, na co wielokrotnie zwracał uwagę SN, że - ustalając pozycję prawną Skarbu Państwa w kontekście art. 49 ust. 1 ustawy z dnia

25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych - należy mieć na uwadze moment graniczny związany z nowelizacją ustawy, która weszła w życie od dnia 15 stycznia 2003 r. (wyrok z dnia 22 lutego 2006 r., sygn. akt III CSK 4/06, Biul. SN 2006/4, wyrok z dnia 8 sierpnia 2007 r., I CSK 181/07, nie publ.). Za oczywiste należy uznać, że skutek ugody sądowej czy pozasądowej i związany z tym zarzut rzeczy ugodzonej (*res transacta*) jest natury materialnej, a nie formalnej i nie ma wpływu na to, czy pozew podlega odrzuceniu.